

Gerekçe

Değerli okurlar,

Yirmi beş yıl önce başladığımız Türkiye’de psikanalizi ve psikanalitik uygulamayı kurumlaştırma çabamızda başarıya ulaştık. Hem ulusal hem de uluslararası düzlemlerde tanındık ve hayli önemli bir yer edindik. Çeyrek yüzyıl bireysel yaşamlar için uzun görünebilir. Ama insanı anlamakta devrim yaratmış bir kuramın uygulamasının Türkiye gibi büyük bir ülkede hızla yaygınlaşmasının başarılmış olması açısından da göreceli olarak kısa bir süredir. Bu süre zarfında psikanaliz dernekleri kurduk, onların ulusal ve uluslararası düzeylerde tanınmasını sağladık. Aynı zamanda psikanalizi tanıtmayı ve geliştirmeyi hedefleyen çok sayıda etkinlik düzenledik ve onlarca yayın yaptık. Yirmi beş yıl önce ülkemizdeki psikanalist sayısı bir elin parmaklarını geçmezken, bugün Uluslararası Psikanaliz Birliği’ne bağlı olan İstanbul Psikanaliz Derneği ve Psike İstanbul bünyesinde yüzden çok üye ve aday psikanalist, alanda çalışmalarını sürdürmektedir.

Bugün bir önemli adım daha atıyor ve şimdiye kadar nispeten eksik bıraktığımız çocuk ve ergen psikanalizi alanında yayın ve etkinliklerden oluşacak bir çalışmayı başlatıyoruz. Elinizde tuttuğunuz ve düzenli olarak yayımlanacak olan *Psikanaliz Defterleri Çocuk ve Ergen Çalışmaları* bu çabanın ilk ürünü olarak, psikanalizin ayrılmaz bir parçası olan çocuk ve ergen psikanalizi alanında özgün yazılara ve çevirilere yer verecek. *Psikanaliz Defterleri*’ne yine aynı alanda özgün ve çeviri yapıtların yayımlanacağı ve Cogito Dizisi’nde yer alacak bir kitap dizisi de eşlik edecektir. Türkiye’de bir çocuk ve ergen psikanalizi kitaplığı oluşturmayı hedefleyen bu yayın çabamızı, çeşitli toplantı ve etkinlikler düzenleyerek de desteklemeyi planlıyoruz. 2018 sonbaharından bu yana, Yapı Kredi Kültür Merkezi’nde her ay düzenlediğimiz toplantılarda çocuk ve ergenlerin sorunlarını psikanaliz kuramından ve uygulamasından yola çıkarak tartışıyoruz.

Mesleki yaşamlarında çok uzun süredir çocuk ve ergen analizanlarla çalışan bizler, psikanalizin bir “bütün” olduğuna inanıyoruz. Evet, psikanalizin ilk uygulamaları erişkin bireylerle yapılmıştır ve psikanalitik çerçeve ve düzenek de bu yaş grubuna göre düzenlenmiştir. Ve şüphesiz çocuk ve ergenlerle çalışırken analitik çerçeve ve düzenekte bazı değişiklikler yapmak

gerekmektedir. Ancak psikanalitik kuram ve süreç analizinin yaşına göre değişmez. Sigmund Freud'dan başlayarak hemen tüm psikanalistler, insan ruhsallığını doğumdan ölüme kadar bir süreklilik içinde gelişen dinamik bir yapı olarak ele almışlardır. Bugünün sorunlarının kaynağının geçmişte yattığını öngören psikanalitik yaklaşıma göre, bir erişkinin psikanalizinde yalnızca günceli değil geçmişi yani çocukluk ve ergenlik dönemleri de zorunlu olarak ele alınır. O nedenle erişkinle yapılan psikanalitik çalışma bile bir anlamda bir çocuk ve ergen psikanalizi uygulamasıdır. Öte yandan çocuklarla, ergenlerle dahası bebeklerle yapılan psikanalitik çalışmalar, psikanalitik kuramın gelişimine çok önemli katkılar sağlamıştır.

Bugün ortaya çıkışının üzerinden yüzyıl geçtikten sonra, psikanalizin erişkin-çocuk-ergen-yaşlı bireylerle olan özgün uygulamalarının tek bir bütünü yani "psikanalizi" oluşturduğunu söyleyebiliriz.

O nedenle "tek bir psikanaliz var" diyor ve analizinin yaşı ne olursa olsun onunla çalışanın da –seansta bilinçdışını, aktarım/karşıaktarım ilişkisini ve çerçeveyi dikkate aldıkça– "hep aynı psikanalist" olduğunu söylüyoruz.

Yayın Kurulu

Önsöz

Psikanaliz Defterleri: Çocuk ve Ergen Çalışmaları'nın dokuzuncu sayısında çocuk ve ergenin bedeni ile ruhsallığını birbirine bağlayan psikanalitik düşüncelere yer vermeyi amaçladık. Bu sayıya katkıda bulunanlar konunun farklı yönlerini derinlemesine ele aldılar.

Çocuk ve ergenin sadece bedenini ve ruhsallığını merkeze alarak değil, bedeni ile bağlantılı spor, moda, hiperaktivite ve dikkat bozukluğu konularından ve çok az ele alınmış olan ergen ve çocuk psikosomatiği alanından çalışmalara yer vererek düşünme sahamızı genişletmek istedik. Böylece beden ve ruhsallık temalarını kısıtlı bir alana hapsetmekten kaçınmaya çalıştık.

Sonuçta iki ana bölümden oluşan bu sayı ortaya çıktı. İlk yedi makale çocuk ve ergen bedenini psikanalitik kuram içinde, şimdiye dek üzerinde çok az ve yüzeysel bir şekilde durulmuş konuları ele alarak derinlemesine incelemektedir.

Geriye kalan altı yazı ise, dünyada ve Türkiye'de çok yeni olan bir alana, çocuk ve ergen psikosomatiğine odaklanmaktadır. Bu yeni dal, 1950'lerden itibaren P. Marty ve arkadaşlarının kuramsallaştırdığı psikanalitik psikosomatiğin bileşenlerinden biri ve en gencidir. Çocuk ve ergenlerin bedensel hastalıklarında tıbbi tedavinin yanı sıra onlara psikolojik destek sağlamak için geliştirilen bir alandır.

Her iki bölüm de birbirleriyle kuramsal ve kavramsal olarak sıkı ilişki ve bütünlük içerisindedir.

İlk makalede Elsa Schmid-Kitsikis, psikanalizin duyu, algı, tasarım, şehvet, duygulanım gibi unsurları çocuk cinselliğinden yola çıkarak nasıl kuramsallaştırdığını ayrıntılarıyla ele alıyor. Bu makale psikanalizde biraz ihmal edilmiş bu unsurları bilinç ve bilinçdışı ile bağlantılandırarak açıklamaktadır. Yazarın özellikle algısal olanı cinsellik ve ruhsallıkla birleştirmesi psikanaliz kuramını anlamayı amaçlayanlara önemli bir açılım sağlıyor.

Eglé Laufer ise yazısında beden-benliğin iç dünyaya dahil edilerek bir iç nesne olabilmesinin kişinin gerçeklikle ilişkisini destekleyebilmesi açısından son derece önemli olduğunu savunuyor. Fransız dürtü kuramı kadar nesne ilişkileri kuramına da dayanarak ele aldığı bu konu doğal olarak psikanalitik açıdan zenginleştirici ve bütünlleştiricidir.

Birbirlerini tamamlayan bu iki yazıdan sonra Talat Parman'ın mastürbasyon konusunu işlediği yazısı Laufer'lara zorunlu olarak gönderme yapıyor. Parman çok söz edilen ancak üzerine pek kafa yorulmayan bir konuyu düşünce alanına tekrar açmayı başarmıştır. Mastürbasyon üzerine düşüncelerin, yasaklardan, ruhsal gelişime doğru nasıl evrildiğini inceliklerle anlatıyor. Yazısını konunun daha da tartışılması gerekliliğini vurgulayarak bitiriyor.

Neslihan Zabcı ise, hiperaktivitenin ruhsal kökenlerine ve aile dinamikleri ile ilişkisine değiniyor. Genelde hiperaktivite uyarıcı ilaçlara cevap veren nörolojik bir bozukluk olarak değerlendirilip bu belirtiyi ortaya çıkarabilecek ruhsal dinamikler göz ardı edilmektedir. Yazar, her hiperaktif çocuğun kendine özgü bir özne olduğunu ve hiperaktif semptomun anlamının ancak o çocuğa özgü ruhsal gelişim hikâyesi ve anne-baba ile ilişkileri bağlamında ortaya çıkabileceğini vurguluyor.

Yazarlar Pınar Arslantürk ve Ece Naz Ermiş makalelerinde insanın ruhsal yaralarının nasıl oluştuğunu Freudcu ve Lacancı kuramlara dayanarak bir edebiyat eseri üzerinden anlamaya ve açıklamaya çalışıyorlar. Bir kız çocuğunun annesiyle ve dünyayla ilişkisini, çocuk bedeni bağlamında travma üzerinden inceliyorlar. Bu incelemede konu kaçınılmaz olarak dile ve dil üzerinden travmanın çalışılmasına gelip dayanıyor.

Moda konusu psikanaliz bağlamında sanırım çok az işleniyor. Türkü Şahin yazısında yaratıcı bir dille beden ve giysi ilişkisini, bilinç-bilinçdışı bağlarını da kurarak inceliyor. Yazarın ele aldığı giysi modacılarının eserlerinin bir yanı sıra nasıl da çocukluk ve ergenlik ruhsallığına doğru bir gerileme içerdiğini örneklerle göstermesi son derece ilginçtir. Özellikle "iğrenç" kavramı üzerinden "çocuksu"ya ve bedene olan göndermeleri, anne bağlantısıyla birlikte düşünülüyor.

Sezai Halifeoğlu yazısında sporu merkeze koyarken, bununla ilişkili rekabet ve şiddet konularını psikanalizin dürtü kuramı bağlamında ele alıyor. Bireyselden toplumsala doğru gidip gelen ve yüceleştirme etrafında şekillenen spor, yazar tarafından artık bir eğlence etkinliğinin ötesinde insan ruhsallığının temel bir ögesi olarak nitelendiriliyor.

Ergen ve Çocuk psikanalitik psikosomatiği üzerine açıklayıcı bir yazı kaleme alan Alper Şahin, bu alanı ve kavramlarını okuyucuya tanıtmayı amaçlamaktadır. Ergen ve çocuk psikosomatiği, 1950'lerden beri var olan Paris Psikosomatik Ekolü'nün içinde son on beş yıldır üzerine yoğunlukla çalışılan bir konudur. Şahin bu alandaki gelişmeleri deneyimleriyle birlikte okuyucuya sunuyor.

Diran Donabédian, ergen psikosomatiğinde önemli araştırmacılardan biridir. Yazısında ergenlerde ruhsallık, hastalık ve duygulanım bağlarını ele

almaktadır. Duygulanımın bilinç-önbilinç ve bilinçdışının kesişim noktasında yer aldığını belirtirken, simgeleştirilerek zihinselleştirme alanına dahil olabilmemesinin önemini vurgular. Yazar, aksi durumda duygulanımların işlenememesinin, bedene yapışıp kalmasına dolayısıyla da somatik hastalıkların oluşumuna katkıda bulunacağını düşünmektedir.

Kanser olan ergenlerle çalışırken nasıl bir psikolojik yaklaşım gerektiğini ele alan Jean-Claude Elbez, özellikle sağlık çalışanlarına bu alanda önemli bir ışık tutmaktadır. Kanser hastalığı olan ergenin annesinin ve akrabalarıyla etkileşimi üzerinde de duran makale, ergenin ruhsal sağlığı ile bedensel sağlığını bağlantılandırmaktadır. Yazısından sadece sağlıkçılar değil kanser hastalığına yakalanmış ergenlerle çalışan herkes yararlanabilir.

Myriam Boubli ve Jean-Claude Elbez'in ortak çalışması olan yazıda ergenlikteki hipokondri durumunun ileride nasıl psikosomatik hastalıklara neden olabileceği örneklerle anlatılmaktadır. Ergenin düşünemediklerini, bedeni üzerinden sahnelediğini belirten yazarlar, nesneden uzaklaşmanın ve cinsel dönüşümün bu sahnelemenin temelinde yer aldığını belirtirler. Kaygıların bedendeki bir organ aracılığı ile anlatılmaya çalışılması, hipokondri, iyi anlaşılıp zihinselleştirilemediği takdirde bedensel hastalıkların da nedenlerinden birini oluşturmaktadır.

Klinik araştırmaların anlatıldığı Myriam Boubli'nin yazısında hastalığı olan bebeklerin annesinin ruhsallığında nasıl kavrandığı incelenmektedir. Bu ilginç araştırma çalışmasında Boubli, hasta bebeğin ve ailesinin çevresel etkenlerden nasıl etkilendiği ve bunlara nasıl tepki verdiklerini psikanalitik psikosomatik kuramdan yola çıkarak anlamlandırmaktadır.

Nigolian'ın makalesi ergenliği ve psikosomatiği ayrıntılı bir şekilde tarihsel bir perspektiften ele almaktadır. Ergenliğin ve psikosomatik hastalıkların birlikte nasıl düşünülebileceğini tartışan yazar, görüşlerini olgulardan örneklerle destekliyor. Özellikle psikanalitik kuramın psikosomatiği nasıl şekillendirdiğini ergenlik üzerinden anlatan yazı, ergen psikosomatiği için önemli bir temel oluşturmaktadır.

Bu sayımızla çocuk ve ergen bedeninin ruhsallık bağlamında farklı bir şekilde değerlendirilebileceğini umuyoruz.

İyi okumalar dileklerimizle.

Alper Şahin

Elsa Schmid-Kitsikis

Çeviren: Orçun Türkay

Beden ve Ruhsallık: Kuramsallaştırma

Doğrusunu söylemek gerekirse; algı, duyusallık, şehvet, tasarım, coşku, duygulanım ve otoerotizm gibi kavramların hiçbiri –Freud ilk kuramsal ve klinik çalışmaları çerçevesinde onları anmış olsa da– Freud’cu metapsikolojinin parçası değildir. Bu kavramları gerekli kılan şeylerden biri erojen beden, başka bir deyişle yatırım yapılan beden, çocuksu cinselliğin işleyişinin anlaşılmasıdır.

Kişisel araştırma alanım tam olarak, özellikle şehvetin genelde duyusallık kavramıyla karıştırıldığı ölçüde, psikanalitik modelde otoerotizmin yerleşmesiyle bağlantılı çocuk cinselliğinin tuttuğu yeri ele alır. Öte yandan o, çoğunlukla yalnızca sapkınlık eğilimini açıklayan aşırılıklarına göre tanımlanmıştır.

Bu kavramlar bugün hâlâ dürtüsel etkinliklerle aralarındaki sıkı ilişki ve sık sık ileri sürülen, oysa günümüzde çok da doğrulanmayan duyusal-algisal/düşünselleştirilmiş karşıtlığı nedeniyle psikanalitik araştırmanın karşılaştığı güçlüklerin büyük bir bölümünü oluştururlar. Söz konusu karşıtlık çoğunlukla akılla duyusal-algisalı sırt sırta yansıtan bir bölünme olarak sunulur: Aklın yöntemleri önbilincin çalışması sayesinde tasarım ve anımsamayken, duyusal-algisalınki önbilincin katılımı olmaksızın her türlü sunum ve doğrulanlık biçimine destek olmaktır. Bu alanda bizi en çok etkileyen Freud sonrası yazarlar D. Anzieu, P. Castoriadis-Aulagnier, W. R. Bion ve daha yakın tarihte A. Green ile S. ve C. Botella’dır.

Duyusal işleyişle ilgili olarak anatomik-fizyolojik ve ruhsal yöntemleri birbirinden ayıran şey nedir?

Genel anlamda, bedensel deneyimimizi yöneten duyusal yöntemlerin anatomik ve fizyolojik planda çok farklılaştığı kabul edilir. Beş duyumuzdan dördünün alıcıları anatomimizin belirli ve sınırlı bölgelerinde yer alır: Buna karşılık, beşincinin, dokunma duyusunun alıcıları bütün bedeni kaplar.

Öte yandan, anatomik-fizyolojik yaklaşım bize yalnızca duyuşsal algılarımızın uzamsal-zamansal ve bedensel koşullarının belirlediğı bitişiklik ilişkileri planında bilgi verir:

- görme sistemi için ışığın elektromanyetik dalgaları,
- duyma sistemi için ses dalgaları,
- yalnızca tat ve koku alma duyularının değerlendirebildiğı kimyasal moleküller,
- deriye doğrudan basıncı gerektiren cilt duyarlılığı.

Görme dışındaki tüm duyuşsal biçimler daha doğum öncesinde işler. Doğumda, duyuşsal biçimler, birleştirici sistemler sayesinde, ruhsal işleyişimizin bağlantı süreçlerine katılır. Anneyle çocuk arasında erken ruhsal bağların kurulmasında bu birleşmelerin ne kadar önemli olduğu bilinir.

Bu bağların bazıları açısından, doğum öncesi var olmayan görme yine de ortak paydayı oluşturur. Görmeyle dokunma (ele alınan bir nesnenin tanınması) biçimler arası bir aktarım'dan yararlanır. Duymayla görme de uzaktaki uzamın değerlendirilmesinde birbirlerinin yerine geçebilmelerini sağlayan biçimler arası bir donanım'dan yararlanır. Kokuyla tada gelince, onların ilişki ve kültür deneyimine fazlasıyla bağlı çağrışımlarının ne kadar önemli olduğu bilinir. Bu çağrışım, yakınlığı nedeniyle hâlâ dürtüsel bedene, bitişiklik koşullarına bağlıdır (örneğin koku alma duyusunun yitilmesi besinleri tatsız kılar). Kokuyla tat bedensel ve geçici olduğundan, haz ve hoşnutsuzluk deneyimleriyle sınırlı kalır.

Aristoteles de daha o zamanlar kokuların kendilerine özgü bir kimlikleri olmadığından tatları andırdıklarını, onların kimi niteliklerini aldıklarını söylemiştir. İkisi de aracısız etki ettiğinden, bilgi'dense doyumun hizmetindedir. Ama bugün böyle bir ikileşim bir zevk bilgisi'nin var olabileceğini düşündürmüyor mu diye sorulabilir. Nesnelere olduğu gibi duran görme ve duymanın tersine, yıkıma direnç, tada ve kokuya özgü bir şey değildir.

Kokunun kimlik edinmesi "keşfedici hareketliliği" sayesinde dış dünyanın tanınmasında payı olan dokunma duyusuyla bir araya gelmesi sayesinde olur (yenidoğanın sürekli dokunup ellediğı anne memesinin kokusunun ne kadar önemli olduğu bilinir). Böylece koku için iki eşik değer olduğunu görürüz: İlk eşik tanıma olmaksızın bulmayla ilgilidir, buna aynı zamanda kokuya duyarlılık da denir, ikinci eşikse tanıyıp ne olduğunu anlamayla ilgilidir, bunlar da bir algısal etkinlik gerektirir.

Öte yandan, tüm bu birleşmelere ve ittifaklara karşın, yalnızca görülen ve duyulan gerçekten de özneye ruhsal yaşamının temelindeki kökensel ilk sahne düşlemini de içeren düşlemlerin ortaya çıkması için bir uzam ve bir zaman sunar.

Freud'un duyuların işleyişine duyduğu ilgiye kısaca değineyim. O, bellekteki izlerin varlığını ya da yokluğunu, bastırmanın uygulanıp uygulanmadığını sorgulamıştır. Örneğin, Freud'un özellikle araştırmasının ilk zamanlarında, ilk yerleştirme'nin (topik) (bilinç, önbilinç, bilinçdışı) belirlenmesinden önce ve belirlendiği sırada koku alma duyusuna atfettiği kendine özgü nitelikler üstünde düşünebiliriz. Fliess'le arkadaşlığı onu Fliess'in "tepke burun nevrozu" (birtakım belirtileri, özellikle de cinsel kökenli olanları açıklayabilecek bir klinik unsur) konusundaki düşünceleriyle çok yakından ilgilenmeye itmiştir.

Patronuna karşı duygularına bağlı öznel bir iki kokusal duyumla sürekli boğuşurken koku alma duyusunu yitiren (kronik pürülan rinit) Miss Lucy R.'in durumunda (Freud ve Breuer, 1895), Freud duygulanımların çatışmasının olayı travmatik hale getirdiği sonucuna varmıştır. Olaya bağlı kokusal duyum "travmanın simgesi" olmayı sürdürmektedir; bu da duygulanımsal bir çatışma durumunun ruhsal bir yatırımın varlığı anlamına geldiğini gösterir: Kokusallık yatırım yapılan bir nesneyle bağlantılı olduğu için bellekte bir iz bırakmıştır.

Görme ve duymanın metapsikolojik yazgıları farklıdır. Freud'un *Histeri Üzerine Çalışmalar*'dan sonra hemen bu iki duyu arasına soktuğu çağrışım, görülenle duyulanın erken ruhsal çağrışımının ve cinsel sahneyle bağlarının kökensel bir düşlemlerle özdeşleşime açıldığını düşündürür. Burada yeniden Freud'un *Totem ve Tabu*'da (1912) ileri sürdüğü "bitişiklikle çağrışım" ile "benzerlikle çağrışım" ayrımıyla ve "uzaklık tanımayan, yer ve zaman bakımından birbirinden en uzak şeyleri kolayca aynı bilinç ediminde birleştiren" düşüncenin bunu kolayca yapmasını sorgulayışıyla karşılaşırız. Freud'a göre, bitişiklikle benzerliğin tek sentezi, onun "üstün bir birlik: dokunuş" olarak adlandırdığı şeyde yatar; bu bitişiklikle çağrışımın doğrudan bir dokunuşa, benzerlikle çağrışımınsa sözcüğün mecazi anlamında bir dokunuşa denk olduğu ölçüde, anatomik-fizyolojik çağrışımın dışladığı bir şeydir. Bu *üstün dokunuş birliği* de bir ilişkilendirme ve tasarım yeteneği gerektirir.

P. Castoriadis-Aulagnier (1975) duyma boyutunun imgelerle sözcüklerin ruhsal kaydındaki önemini dikkat çekici biçimde göstermiştir. Duyma hazzı çok erkenden bir duyma arzusuna dönüşecek, o da dinleme arzusuna, demek ki başkasının sesinin ifade ettiği şeyi duymanın hazzına ve arzusuna evrilecektir. Görülenle duyulan arasındaki çağrışımı bir kenara koyarsak, öteki duyu çağrışımını Freud'cu kuramda pek yer kaplamaz. Bunu az önce koku konusunda görmüştük; D. Anzieu'nün (1985) çalışmalarından önce dokunma için de aynı şey geçerlidir.